

MİZAH DERGİLERİ ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI CUMHURİYET TARİHİNİN İLK SEÇİM BOYKOTU

FIRST ELECTION BOYCOOT IN COMPARATIVE REPUBLIC HISTORY THROUGH HUMOR MAGAZINES

ŞAKİRE ÇİMENLİ*

ÖZ

Halkın, monarkın egemenliğini alt edip kendi iradesini yönetime yansıtma mücadelesinin ilk ciddi emareleri her ne kadar 1789 yılında Fransa'da başlamışsa da kısa bir zaman sonra Avrupa'yı nihayetinde ise Osmanlı Devleti'ni etkisi altına almış ve Osmanlı tebaası Tanzimat Dönemi'nde ilk kez yerel düzeyde elde ettiği temsil hakkını Kanuni Esasi'yle genel düzeye taşımıştır.

Osmanlı Devleti'nde benimsenmeye başlanan bu hak 1921 Anayasası'nda yer alan "*Hakimiyet bilâkaydû şart milletindir.*" maddesi ve sonrasında benimsenen Cumhuriyet rejimi ile daha da ileri bir menzile evrilmiş; lakin iç ve dış dinamiklerin etkisi ve 1946 yılına kadar yönetimin tek bir partinin elinde olması gibi nedenlerle tam olarak hayata geçirilememiştir. 1946'da kurulan partilerin ise hükümet icraatlarını yeren muhalif tavrı, yirmi üç yıldır iktidarda olan CHP tarafından benimsenmemiş ve CHP'nin egemen güç olma vasfını sürdürmek için baskın bir tavır geliştirmesine sebep olmuştur. İktidarın bu baskın tutumunu alt edip yeni konjonktürde kendine yer edinmek isteyen muhalefet, bunun tek yolunun yürürlükte olan yasaları değiştirmekten geçtiğini görmüş ve işe Seçim Kanunu'yla başlamıştır. Bu bağlamda muhalefet, iktidar ve kamu üzerinde baskı oluşturup Seçim Kanunu'nun tadil edilmesini sağlamak amacıyla 1947, 1948, 1949 yıllarında yapılan milletvekilliği ara seçimlerine girmeyerek Cumhuriyet tarihinin ilk sistematik ve koordineli pasif direnişine imza atmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akbaba, Ara Seçimler, Karagöz, Mizah, Seçim Kanunu.

ABSTRACT

Although the first serious signs of the struggle of the people to overcome the sovereignty of the monarch and reflect their will to the administration started in France in 1789, it soon affected Europe and finally the Ottoman Empire; for the first time in the Tanzimat Period, Ottoman subjects carried their right of representation at the local level to the general level with the Kanuni Esasi. This right, which started to be adopted in the Ottoman Empire; With the article "Sovereignty is only the condition of the nation" in the 1921 Constitution, and the republican regime adopted afterwards, it has evolved to a further range; However, due to the influence of internal and external dynamics and the fact that the administration was in the hands of a single party until 1946, it could not be fully implemented. The oppositional attitude of the parties established in 1946, which criticizes the government's actions, could not be digested by the CHP, which has been in power for twenty-three years, and caused the CHP to develop a dominant stance in order to maintain its dominant power. The opposition, which wanted to overcome this dominant attitude of the government and take its place in the new conjuncture, saw that the only way to do this was to change laws in force and started with the Election Law. In this context, the opposition signed the first systematic and coordinated passive resistance in the history of the Republic by not participating in the parliamentary by-elections held in 1947, 1948, 1949 in order to put pressure on the government and the public and to ensure the amendment of the Election Law.

Keywords: Akbaba, By-Elections, Humor, Election Law, Karagöz.

* Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, sakirecimenli@comu.edu.tr. ORCID: 0000-00017993-7995.

Extended Abstract

Although the first serious signs of the struggle to reflect the free will of the people to the administration through elections started in France in 1789, it soon affected Europe and finally the Ottoman Empire; and Ottoman subjects carried the right of representation, which they had obtained at the local level for the first time in the Tanzimat Period, to the general level with the Kanuni Esasi. Thus, for the first time in Turkish political life, the people became partners in the administration -through the Parliament of the Deputies- according to the provisions of the Legal Basis, which came to life with the proclamation of the Constitutional Monarchy.

This right, which was started to be adopted in the Ottoman Empire, evolved to a further range with the proclamation of the Republic in 1923, but due to the influence of internal and external dynamics and the fact that the administration was in the hands of a single party until 1946, it could not be fully implemented. The oppositional attitude of the parties established in 1946, which criticizes the government's actions, was not adopted by the CHP, which has been in power for twenty-three years, and caused the CHP to develop a dominant stance in order to maintain its dominant power. The opposition, which wanted to overcome this dominant attitude of the government and take its place in the new conjuncture, saw that the only way to do this was to change laws in force and started with the Election Law. In this context, the opposition signed the first systematic and coordinated passive resistance in the history of the Republic by not participating in the parliamentary by-elections held in 1947, 1948 and 1949 in order to put pressure on the government and the public and to ensure the amendment of the Election Law.

Since its establishment, the Democratic Party has based its biggest discourse on ensuring the security of the elections and envisaged the amendment of the election law within the establishment of this security. The DP showed its seriousness on this issue and one of its warnings to the government in the May 1946 Municipal Elections, which it did not enter as a protest because the government took the municipal elections forward by about four months and the general elections by one year, with the amendment made in the "Municipal Election Law". After this warning, the DP boycotted the by-elections held on April 6, 1947, taking into account the events that took place in the mukhtar elections held in February 1947, but in which the pressures of the government were felt. During the Hasan Saka Government, a regulation was made regarding the demand for amendment of the election law, which DP notables always brought up and kept warm. However, the absence of the principle of "judicial guarantee" in this regulation caused the opposition parties to protest the bill and not participate in the 17 October 1948 by-elections. The opposition once again expressed this demand with the "National Guarantee Pledge", which it accepted, and enabled the government to take this issue more seriously. In this context, although the government of Şemsettin Günaltay prepared a new election law and presented it to the opposition, the opposition parties did not participate in the 16 October 1949 by-elections in order to protest this bill, which they saw as incomplete and did not approve. The continuation of this protest attitude displayed by the opposition in the 1947 and 1948 by-elections, as well as in the 1949 mid-term elections, caused the government to enter the elections on its own once again and significantly undermine its prestige. This situation enabled the CHP to perceive that it would not be able to get out of this vortex unless it prepared a serious election law, and the CHP Parliamentary Group adopted the principle of "judicial guarantee" on December 6, 1949. Following these developments, the new election law draft, which was prepared by working for seven months and benefiting from the opinions of the opposition in this process, was submitted to the Grand National Assembly of Turkey on December 17, 1949, started to be discussed in the Assembly on February 7, 1950 and became law on February 16, 1950.

Giriş

1946'da kurulan Demokrat Parti, aynı yıl içinde yapılan genel seçimlerde iktidarın uyguladığı kanun dışı uygulamaların ve suistimallerin başlıca kaynağı olarak gördüğü Seçim Yasası'nda tadile gidilmediği müddetçe sonucun değişmeyeceğini fark etmişti. Bu nedenle muhalefet böylesi bir durumun bir kez daha tekrar edilmesini engellemek, iktidarla eşit koşullarda mücadele etmek için tek yolun akıl süzgecinden damıtılarak kurgulanan bir akıl oyunu ve bu oyunun kaderini belirleyen ulusun iradesini kazanmaktan geçtiğini idrak etmişti. Ancak ulusun iradesini ortaya koyduğu bu seçim oyununun öncelikli olarak objektiflikten, adaletten, eşitlikten uzak, insan hakları ve iradesiyle çelişik daha da önemlisi baskıya açık bir sahadan adil, eşit ve özgür iradeye dayalı bir zemine taşınması gerekmektedir. Hükümetin istenilen bu atmosferi tesis etmede isteksiz, gönülsüz ve yavaş hareket etmesi bu şartlar altında seçim yarışına girmeyi anlamsız bulan muhalefetin tepkisine akabinde ise 1946-1950 arasında yapılan ara seçimleri boykot etmesine neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde DP başta olmak üzere muhalefetin, iktidarın direncini kırarak yeni bir seçim kanununun yapılması ile sonuçlandığı 1947-1949 arası gerçekleşen milletvekilliği ara seçimlerini boykot etme ve yahut "ulus iradesi için ulus iradesini yok sayma" eylemi muhalefetin kendi doğrularını yılmadan inatla savunup iktidara benimsetmesi doğrultusunda anlamlı; halkın muhalefete bakış açısını şekillendirmesi bakımından ise önemli ve saygın bir adımdır.

Muhalefetin, 1950 genel seçimleri öncesinde başlattığı bu pasif direnişin Seçim Yasası'nın ıslah edilmesinde ve iktidarın değişmesinde katkısı olduğu kabul edilebilir bir gerçektir. Türk demokrasi tarihinde muhalefet mefhumunu ve gücünü yeniden tanımlayan bu karşı duruş, araştırmacıların şimdiye kadar derinlemesine inceleme yapmadıkları bir konu olmuştur. Türk halkının Tanzimat Dönemi'nde ilk kez tecrübe edinmeye başladığı kendi iradesini kullanma olgusuna tamamen ters olan bu pasif eylemi iktidar-muhalefet yanlısı mizah dergi karikatürleri üzerinden tematik ve kronolojik bir şekilde ortaya koyma düşüncesi ve bu tutumun nedenlerini açıklığa kavuşturma isteği araştırmanın temel amacını teşkil etmiştir. Ayrıca çok partili siyasal hayata geçiş evresinde sergilenen bu pasif direnişi sözcüklerin ötesinde çizgiler üzerinden göstergebilim ve söylem analizi yöntemlerinden istifade ederek ortaya koyma fikri ise konunun ele alınmasının diğer bir gayesini teşkil etmiştir. Zira simgeler, semboller, boyutlar, renkler... vb. gibi göstergeleri açık ve örtük anlamlarıyla ele alıp irdeleyen göstergebilimin¹ en önemli öğelerinden birini karikatürlerin oluşturması araştırmada bu yöntemin tercih edilmesinin nedenini oluşturmuşken; terimlerin sözdizimsel ve semantik² manasının ötesini ve içeriğini irdeleyen "söylem analizi" metodunun ise karikatür metinlerinin yorumlanması için uygun bir yöntem olduğu düşünülmüştür.³

Milletvekilliği ara seçimlerini iktidar-muhalefet eksenli karşılaştırmalı olarak ortaya koyma amacını benimseyen araştırma da iktidar yanlısı Akbaba ve Karagöz; muhalif kimliği ile de Mizah dergisinde karar kılınmıştır. İktidar yanlısı iki dergiden istifade edilmesinin sebebi Akbaba dergisinin yayın akışının zaman zaman kesintiye uğraması ve bu kesintilerin ancak Karagöz dergisi ile tamamlanabilmesidir.

Yayın hayatına 1922'de başlayan Akbaba dergisinin⁴ kurucularından Yusuf Ziya Ortaç'ın 1946⁵ ve 1950⁶ dönemlerinde Ordu'dan, Orhan Seyfi Orhon'un ise 1946 seçimlerinde Zonguldak'tan⁷ CHP Milletvekili olarak Meclis'e girdikleri düşünüldüğünde bu derginin tarafsız olduğunu söylemek mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte Ali Fuat Bey'in 1908'de çıkarmaya başladığı⁸ Karagöz dergisinin ise 1935'te CHP tarafından satın alınıp iktidarın resmi yayın organı kimliğine dönüştürülmesi iktidar ile olan kimyasal bağını açıklar mahiyettedir.⁹ Öte

¹ Göstergebilim için ayrıntılı bakınız: Mehmet Rifat, *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul: Say Yay., 2009, 11; Pierre Guiraud, *Anlambilim*, Çev. Berke Vardar, İstanbul: Gelişim Yay., 1975; Fatma Erkman, *Gösterge Bilimine Giriş*, İstanbul: Alan Yay., 1987; Roland Barthes, *Göstergebilim İlkeleri*, Çev. Berke Vardar-Mehmet Rifat, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

² Semantik/Anlambilimi için bkz. Yeşim Fettahoğlu, "Rakib Kelimesinin Semantik Analizi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34 (2019).

³ Söylem analizi için bakınız: Halil Çelik- Halil Ekşi, "Söylem Analizi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27/27 (2013).

⁴ *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, Cilt I, İstanbul: Tercüman Yay., 1982, 513.

⁵ TBMM Albümü 1920-2010, Cilt I.-1920-1950, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., 2010, 495.

⁶ TBMM Albümü 1920-2010, Cilt II. -1950-1980, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., 2010, 589.

⁷ TBMM Albümü 1920-2010, Cilt I.-1920-1950, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., 2010, 509.

⁸ *Karagöz*, 28 Temmuz 1324-10 Ağustos 1908.

⁹ Turgut Çeviker, *Karikatürkiye Karikatürlerle Türkiye Cumhuriyet Tarihi 1923-2008*, C: I, İstanbul: NTV Yay., 2010, 20.

yandan Ramiz Gökçe'nin 29 Ocak 1946'dan itibaren yayın hayatına kazandırdığı Mizah dergisi ise DP'ye sempati duyan muhalif dergiler arasındadır.¹⁰

Çok partili siyasal hayata geçiş evresinde muhalefetin milletvekilliği ara seçimlerinde sergilediği bu protest tavrın, Türk seçim tarihinin minimal bir kesitini oluşturması Türkiye'de seçim kültürünün gelişim evresini kısaca da olsa ortaya koyma ihtiyacını doğurmuştur.

1.1947 Yılına Kadar Yapılan Seçimler ve Türkiye'de Seçim Kültürü

Tarihsel bir evrimin sonucu olarak tecelli eden ve tüm demokratik toplumlarda siyasal hayatın vazgeçilmez bir ögesi olan seçim yönetenleri, yönetilenlerin belirlemesi anlamına gelmektedir.¹¹ Tarihsel bir düzlemde oluşan bu olgunun Türk tarihindeki ilk emareleri Tanzimat Dönemi'nde oluşturulan Muhassıllık Meclislerinde¹² görülmüştür. Bu meclislere din ayrımı gözetmeksizin bütün etnik unsurların girmesi Türk tarihinde mahalli demokrasi geleneğinin ve temsil ilişkilerinin doğmasını sağlamıştır.¹³ Osmanlı tebaası bu meclisler vasıtası ile ilk kez yerel düzeyde elde ettiği temsil hakkını 1876 yılında yapılan Kanuni Esasi ile genişleterek genel düzeye taşımıştır.¹⁴ 1876 Anayasası ile oluşturulan iki dereceli seçim sistemiyle belirlenen, her elli bin seçmene bir milletvekili olmak üzere vücuda getirilen-19 Mart 1877'den 28 Haziran 1877'e kadar yaşayan-¹⁵ Meclisi Mebusanın¹⁶ teşekkülü ile halk, 'ulus iradesini' ilk kez genel anlamda kullanarak devlet yönetimine ortak olmaya başlamıştır. 13 Aralık 1877'de açılan ve 13 Şubat 1878'e kadar yaşayan ikinci meclis ise Padişah II. Abdülhamit tarafından önce tatil sonrasında ise tehir edilmiştir.¹⁷ 1878 yılında kapatılan bu Meclis, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ilk kez birden fazla partinin katılımı ile gerçekleştirilen 1908 Genel Seçimleri ile yeniden açılmıştır.¹⁸ Osmanlı Devleti'nde I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde yapılan bu genel seçimleri sırasıyla 1912, 1914 ve 1919 genel seçimleri takip etmiştir.¹⁹

Millî Mücadele esnasında ise Heyet-i Temsiliye'nin, İstanbul Hükümeti'ni zorlamasıyla açılan Mebusan Meclisi'nin İtilaf devletlerince dağıtılması, Ankara'da 23 Nisan 1920'den 1 Nisan 1923'e kadar yaşayacak olan olağanüstü yetkilere sahip Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını sağlamıştır.²⁰ Millî Mücadele'yi yürüten bu ilk meclisin feshi akabinde Tek Parti Dönemi'nde 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 olmak üzere beş genel seçim yapılmıştır.²¹

Ortaya konan tarihsel veriler dikkate alındığında Türk halkının yerel mahiyette Tanzimat Dönemi'nde tecrübe edinmeye başladığı "egemenlik" kavramının bir hayli eskiye dayandığı söylenebilir. Orijini son derece köklü olan ve halkın kendisini yönetimde var etme biçimi olarak tecelli eden bu demokratik hak arayışını halkın benimsediği, sahip çıktığı, önemsendiği yine bizzat halkın seçim evrelerinde gerçekleştirdiği etkinliklerden anlaşılmaktadır. İlk Osmanlı Mebusan Meclisi açılışının (19 Mart 1877) şehrin belli yerlerinden veyahut

¹⁰ Merve Ünver, *İstanbul'un 100 Mizah Dergisi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Yüzleri Serisi, İstanbul: Dörtbudak Yay., 2016, 156-157.

¹¹ TBMM, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 7.

¹² Muhassıllık Meclisleri: En basit ifade ile sancak merkezlerinde vergilerin tespitini, dağıtımını, tahsilini belirlemek için oluşturulan meclislere denir. Muhassıllık Meclisleri için ayrıntılı bakınız: Musa Çadırcı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)*, Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağandan Ayrı Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1985; Ayla Efe, *Muhassıllık Teşkilatı*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2002; İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000; Şevket Pamuk, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012; Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 2010; Perihan Hazel Kaya, "Tanzimat Reformunun Osmanlı Devleti'nin İdari ve Mali Yapısına Etkisi: Muhassıllık Teşkilatı Örneği", *Sayıştay Dergisi*, 32/120 (2001): 115-132.

¹³ İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, 65; Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*, İstanbul: AFA Yayıncılık, 1996, 90.

¹⁴ Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27/79 (2011): 1.

¹⁵ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1979, 29-30.

¹⁶ İlk Meclisi Mebusan; 69 Müslüman, 46 Gayrimüslim olmak üzere 115 mebusan oluşmaktaydı.

¹⁷ Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi", *Görüş Dergisi*, 39 (1999): 49; Servet Armağan, "Türkiye'de Parlamento Seçimleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XXXIII /3-4 (1967): 54 ve 58.

¹⁸ 1908'de kurulan Meclisi Mebusan'da; 142 Türk, 60 Arap, 25 Arnavutluk, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Yahudi, 4 Bulgar, 3 Sırp, 1 Ulah olmak üzere 275 mebus bulunmaktaydı. Armağan, "Türkiye'de Parlamento Seçimleri", 59.

¹⁹ Şirin Tekeli, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul: İletişim Yay., 1801; Kadri Unat, *Durmayaalm Düşeriz! İktidardan Muhalefete CHP'nin Genel Seçim Propagandaları*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016, 32.

²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, I. Dönem, I. Yasama Yılı, C: 1, Birinci Birleşim, 23 Nisan 1920.

²¹ Unat, *İktidardan Muhalefete*, 72.

karakol gemilerinden toplar atılarak kutlanması,²²1908seçimlerinde sandıkların seçimin bitiminden sonra mahalleliler tarafından oluşturulan alaylarla, davul-zurna eşliğinde bayraklarla süslenmiş arabalarla belediye binasına taşınması bu önemseyişi kanıtlar mahiyettedir.²³

Osmanlı Devleti'nde başlayan bu anane TBMM döneminde gerçekleştirilen1923,²⁴ 1927,²⁵ 1931,²⁶ 1935,²⁷ 1939²⁸ ve 1943²⁹ seçimlerinde de benzer şekilde tekrar edilegelmiştir.³⁰ Tek Parti Dönemi'nde yapılan bu seçimlerde sandıkların Türk ve CHP bayrakları, halılar, defne dalları ile bezenmesi, kız çocuklarının beyaz elbiseler içerisinde gelin gibi süslenmeleri³¹reylerin davullar ve zurnalar eşliğindeki alaylar ile hükümet binasına taşınması³² Meşrutiyet Dönemi'nde başlayan seçim kültürünün Cumhuriyet Dönemine mirası olarak açıklanabilir, lakin ananede dikkat çeken, bu geleneğin alelade bir kabul edilişten ziyade korunup yaşatılması gereğini hissettirmesidir. Sandığın içinde olan reylerin halk nazırında yeni bir başlangıç, yeni bir dönem, yeni bir umut olarak görülmesi akla aynı manayı çağrıştıran evlilik merasimlerini getirmektedir. Nitekim yeni bir başlangıç, yeni bir hayat için davullar ve zurnalar eşliğinde süslenmiş arabalar ve konvoylarla baba evinden alınan gelinin, bu yeni yaşamı için yanında getirdiği en önemli serveti sandığıdır ve son derece kutsaldır. Sandık alaylarında da görülen bu benzer durumun yani sandığın mukaddes kabul edilmesi bir gelin gibi süslenmesi, davullar ve zurnalar eşliğindeki konvoylarla taşınması düğünlere yüklenen yeni bir başlangıç anlamıyla birebir örtüşmektedir. Her iki başlangıçta da geleceği şekillendirecek olan sandıktır ve bu nedenle de “düğün” gibi karşılanıp “düğün” ile metaforize edilmiştir.

Bir evlilik seremonisi edasıyla benimsenip kıymet verilen, ulvi ve kutsi kabul edilip sahiplenilen bu genel seçimlere giren tek parti CHP olmuştur. Bu genellik II. Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'de meydana gelen iç ve dış dinamiklerin etkisiyle terkedilmeye başlanmıştır. Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında iki kez tecrübe ettiği ancak başarısızlıkla sonuçlandığı için ara verdiği çok partili siyasal hayatı deneyimlemek için savaş sonrasında bir kez daha harekete geçmiştir. Bu süreçte İsmet İnönü'nün,19 Mayıs 1945'te yaptığı “Gençliğe Hitap” konuşmasındaki ifadeleri³³ çok partili siyasal hayatın kurulması için itekleyici bir işlev görmüş ve bu konuşmanın ardından kurulan ilk parti Milli Kalkınma Partisi (7 Temmuz 1945) olmuştur.

Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasından sonra Mecliste görüşülen “Çiftçiye Topraklandırma Yasasına”³⁴ muhalefet ile başlayan CHP içindeki gerginlik; Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın CHP Meclis Grubuna verdikleri ve demokrasinin daha geniş bir şekilde uygulanması taleplerini içeren “Dörtlü Takrir” ile daha da sertleşmiş nihayetinde ise³⁵Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946 'da DP'nin kurulması ile sonuçlanmıştır.³⁶

²² *Meclis-i Meb'usan 1293-1877 Zabıt Ceridesi*, Toplayan: Hakkı Tarık Us, İstanbul: Vakıf Gazete Matbaası, 1939, 6.

²³ Tevfik Çavdar, “Müntehib-i Sani”den Seçmene, Ankara: V Yay., 1987, 7; Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2010, 10.

²⁴ Bu etkinliklerin görselleri için bakınız: *Vakit*, 9-10-11-15 Haziran 1923.

²⁵ Bu etkinliklerin görselleri için bkz. *Hakimiyet-i Milliye*, 31 Temmuz ve 2 Ağustos 1927, *Milliyet*, 2 Eylül 1927, *Cumhuriyet*, 7-10-11-13-15 Ağustos ve 3 Eylül 1927.

²⁶ Bu etkinliklerin görselleri için bkz. *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1931; *Akşam*, 13 Nisan 1931.

²⁷ *Cumhuriyet*, 9-10 Şubat 1935; *Zaman*, 9-10 Şubat 1935.

²⁸ Bu etkinliklerin görselleri için bkz. *Cumhuriyet*, 16 Mart 1939; *Son Posta*, 16 Mart 1939; *Son Telgraf*, 15-16 Mart 1939; *Ulus*, 15-16 Mart 1939; *Vakit*, 15 ve 18 Mart 1939, *Yeni Asır*, 16 Mart 1939; *Yeni Sabah*, 16 Mart 1939.

²⁹ Bu etkinliklerin görselleri için bkz. *Son Telgraf*, 28 Şubat 1943; *Ulus*, 15, 18, 19,20 Şubat 1943; *Son Posta*, 16 Şubat 1943; *Vakit*,16 Şubat 1943.

³⁰ Çavdar, “Müntehib-i Sani”den Seçmene, 7; Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, 10.

³¹ Bakınız: **Ek-1**.

³² Çavdar, “Müntehib-i Sani”den Seçmene, 74; Kemal Zeki Gençosman, *Altın Yıllar*, İstanbul: Hür Yay.,1981, 146; *Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940)*, C: 1, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2002, 94, 99 ve 100.

³³ İsmet Paşa'nın çok partili siyasal hayata geçişi teşvik eden konuşmasındaki bir kesit şöyledir: “Gençliğe Hitap” konuşmasındaki: “...En büyük müessesemiz olan Büyük Millet Meclisi ilk günden itibaren idareyi ele almış ve memleketi demokrasi yolunda mütemediyen ilerletmiştir. Büyük Millet Meclisinin kudretli elinde olan millet iradesi, demokrasi yolundaki gelişmesinde devam edecektir.” *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, 1941-1960, 2. Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998-1999,72; *Akşam*, 20 Mayıs 1946; *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1945; *Ulus*, 20 Mayıs 1946; *Vakit*, 20 Mayıs 1946.

³⁴ Çiftçiye Topraklandırma Kanunu için ayrıca bakınız: TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, Yetmiş İkinci Birleşim,11 Haziran 1945; *Resmî Gazete*, S: 6032, 15 Haziran 1945.

³⁵ *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, 74.

³⁶ *Akşam*, 8 Ocak 1946; *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946; *Ulus*, 8 Ocak 1946; *Son Posta*, 8 Ocak 1946; *Tanin*, 8 Ocak 1946.

Genel Başkanlığını Celal Bayar'ın yaptığı DP,³⁷ Halk Partisi'nin 1947'de yapacağı seçimleri bir yıl öne almasından dolayı³⁸1946 genel seçimlerine ciddi hazırlık yapamadan girmiştir. Cumhuriyet tarihinin birden fazla partinin katılımı ile ilk kez gerçekleştirdiği genel seçimler olan, 1946 seçimlerinde Demokrat Parti başta olmak üzere muhalefet partilerinin en fazla gündeme getirip değiştirilmesini istediği taleplerin; adli teminat, açık oy-gizli tasnif sistemi, çoğunluk esası,³⁹ memur tarafsızlığının sağlanması gibi hukuki düzenlemeler olduğu görülmüştür.

Bu düzenlemelerden seçmen oylarının çoğunu alanın siyasi erki ele geçirdiği, partilerin aldığı yüzdelik rey oranının mecliste karşılık bulmadığı “çoğunluk sisteminin” halkın temsil hakkını doğrudan kullanması önünde bir engel, azınlık oylarının hiçe sayılması konusunda ise büyük bir handicap olduğu ortadadır. Öte yandan seçmenin hangi fırkaya oy verdiğini herkesin görebildiği reylerin ise gizli sayıldığı “açık oy gizli tasnif” metodundaki hissedilen iktidar baskısının demokrasi ile bağdaşmadığı da herkesin malumudur.⁴⁰ Ayrıca idari amirlerin halka baskı yapmaları,⁴¹ bazı memurların subjektif tavırları,⁴² bir takım mülki ve idari yöneticilerin seçimlere müdahalede bulunmaları⁴³ gibi durumlar ise memur tarafsızlığının sağlanamadığını kanıtlar mahiyetindedir.⁴⁴

Muhalefet cephesinin dillendirdiği ve değiştirilmesi için büyük gayret sarf ettiği bu hususların bir kısmı 10 Mayıs 1946'da toplanan CHP Olağanüstü Kurultayı'nda gündeme getirilmiştir. Kurultay sonrasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tek dereceli seçim sisteminin deneneceğini ilan etmiş, seçimlerin güvenli bir ortamda gerçekleştirilmesi için gereken tedbirlerin alınacağını belirtmiş ve devlet memurlarını seçimlere müdahale etmemesi konusunda ikaz etmiştir.⁴⁵ Bu gelişmeler akabinde 5 Haziran 1946'da Seçim Kanunu'nda değişikliğe gidilmiş; ancak tek dereceli seçim sistemi dışında muhalefetin en fazla gündeme getirip değiştirilmesi talebinde bulunduğu nispi temsil sistemi, gizli oy-açık sayım ilkesi ve adli denetim gibi istekleri dikkate alınmamıştır.⁴⁶

Muhalefetin sıraladığı taleplere 1946 Seçim Yasası tadilinde yer vermeyen -tek dereceli seçim sistemi hariç- ve bu yasa ile 1946 Genel Seçimlerine girip iktidar koltuğuna bir kez daha oturan CHP, bu seçimlerin “*baskın seçim*”, “*hileli seçim*”, “*açık oy gizli sayımla yapılan seçim*”⁴⁷ gibi sıfatlarla anılmasına neden olmuştur. 1946 Genel Seçimlerinin bu sıfatları bir kenara bırakıldığında, DP'nin bu seçimlerde 66 milletvekili çıkararak TBMM'ye girmesi, ilk kez birden fazla partinin mecliste temsili adına son derece önemlidir.⁴⁸ DP'nin 1946'dan 1950'ye kadar muhalif kimliği ile mecliste yer edinmesi ve bu evredeki protest kimliğiyle gerçekleştirdiği çalışmaları Türk demokrasi hayatı adına anılmaya değerdir. Nitekim Cumhuriyet tarihinin iktidar-muhalefet ilişkileri anlamında ilk ciddi sınavı olan bu dönemde DP'nin iktidara karşı yürüttüğü planı,

³⁷ Feroz-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976, 16; Cevat Nakı Akkerman, *Demokrasi ve Türkiye'de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ankara: Ulus Basımevi, 1950, 45-46; Sina Akşin, “Demokrat Parti'nin Kurulması”, *Tarih ve Toplum*, 53 (1988): 269-271; *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946.

³⁸ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitapevi Yay., 2003, 14; Feroz-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın*, 19; Şerafettin Turan, *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2000, 283-284; Eric Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yay., 3. Baskı, 1998, 308.

³⁹ Çoğunluk sistemi için ayrıntılı bakınız: Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Basım Yay., 2003, 274; Ali Akyıldız, “Demokrasinin Sayılarla Sınava: Seçim Sistemleri”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 7(2016):127-148; Selahaddin Eyyüp Ekmen-Muhammed Sabır Fırat, “Seçim Sistemlerinin Hükümetlere Etkisi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/2 (2017): 461-474.

⁴⁰ Akyıldız, “Demokrasinin Sayılarla Sınava”, 137.

⁴¹ Özel Şahingiray, *Celal Bayar'ın Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri 1946-1950-1954*, İstanbul: Doğu Matbaası, 1999, 43.

⁴² Halûk Kılçık, *Adnan Menderes'in Konuşmaları ve Demeçleri-Makaleleri*, Ankara: Demokratlar Kulübü Yay., C. 3, 1991, 94.

⁴³ *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1946.

⁴⁴ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yay., 2004, 77- 81- 97- 102.

⁴⁵ BCA, 490. 01, 218.860, (10.05.1946).

⁴⁶ Hakan Uzun, “İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (2012):105; Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları*, 109-110; Turan, *İsmet İnönü Yaşamı*, 280-285; Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 308; Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Yayınevi, 1995, 410; Cemil Koçak, “Siyasal Tarih”, *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, C: 4, İstanbul: Cem Yayınevi, 1995, 142-143.

⁴⁷ Ahmet Demirel, *Tek Parti'nin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yay., 2014, 480; F. Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar*, İstanbul: Milliyet Yay., C. 1, 1977, 323.

⁴⁸ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946; *Vakit*, 24 Temmuz 1946.

sistemli ve halka dönük politikasını ve iktidardan beklentilerini 1950 seçimlerine değin yılmadan, kararlı, ısrarlı, istikrarlı, bir şekilde dile getirmesi ve bu minval üzerine gerçekleştirdiği faaliyetleri sonraki yıllarda kurulacak olan partilere de emsal teşkil etmiştir.

1946 Genel Seçimlerinde yaşanan baskın tavrın⁴⁹ tekrar edilecek olmasının verdiği haklı telaş DP'nin muhalefet yıllarındaki tutum ve davranışlarını son derece etkilemiş ve egemen gücün seçim kanunundaki boşluklardan istifade ederek iktidarı bir kez daha ele geçirme endişesine sevk etmiştir. DP başta olmak üzere muhalif kanat böylesi bir durumun bir kez daha yaşanmaması için seçim emniyetinin sağlanmasını, idare mekanizmasının tarafsızlığının gerçekleştirilmesini içeren yeni bir seçim kanununun şart olduğunu dile getirmişlerdir. Muhalefet, talep edilen yasal düzenlemelere dikkat çekerek iktidarı hukuki değişiklik yapmaya zorlamak için 1946-1950 arasında yapılan Nisan 1947, Ekim 1948 ve Ekim 1949 aylarında gerçekleştirilen ara seçimlere katılmama kararı almıştır.⁵⁰ Muhalif kanadın esasında halk iradesini gerçek anlamda hayata taşımak için yaptığı ve nihayetinde ise CHP'nin seçim yasasında yasal düzenlemeler ile sonuçlandırdığı "sandığa gitmeme" eylemi son derece mantıklı, ses getirici, etkileyici bir eylem olduğu kadar Cumhuriyet tarihinin o ana kadar görmediği bir karşı duruştur.

Muhalefeti böylesi bir karşı duruşa iten ve "Hürriyet Misakı" ile "Milli Teminat Andı'nın" ilan edilmesine de neden olan başlıca hususu "Seçim Kanunu'nun" oluşturması, bu kanunun künyesine kısaca değinmeyi zaruri hâle getirmiştir.

2. Türkiye'de Seçim Kanunları ve Kanun Düzenlemeleri

Türk tarihinin ilk anayasası olan Kanuni Esasi'nin yürürlüğe girmesinden sonra yapılan ilk seçimlerde ve 1877'de yapılan ikinci seçimlerde "Talimatı Muvakkate'den (Geçici yönetmelik)", İstanbul için hazırlanan bir hükümet beyannamesinden ve Kanuni Esasi'den istifade edilmiştir.⁵¹ Bu düzenlemelerde yer alan yasal hükümler çerçevesinde yapılan seçimlerde iki dereceli seçim sistemi, basit çoğunluk yöntemi, gizli oy-açık tasnif esası uygulanmıştır.⁵² Bu ilkeler Türk tarihinde sonraki yıllarda yapılan seçim yasalarına da emsal teşkil etmiş ve ileriki yıllarda yapılan seçim yasaları bu zemin üzerine inşa edilmiştir.

Bu ilkeler üzerine inşa edilen ve 1908 seçimlerinde de uygulanan "İntihab-ı Mebusan Kanunu"⁵³ bazı değişiklikler çerçevesinde 1942 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.⁵⁴ Cumhuriyetin ilk seçim kanunu olan 4320 numaralı "Mebus Seçimi Kanunu" 14 Aralık 1942'de yürürlüğe girmiştir.⁵⁵Yürürlüğe giren bu seçim kanunu: Nüfus defterlerini belediye yöneticileri ile muhtarların tanzim etmesi (Madde 4),⁵⁶ belediye başkanının reisliğinde kurulan teftiş heyetlerinin vilâyet daimî encümen üyeleri ile belediye meclisinin seçtiği azalardan oluşması(Madde 13),seçim heyetlerinin ekseriyetle köy muhtarları veya belediye reislerince oluşturulması (Madde 20),⁵⁷birkaç gün süren seçimlerde sandık anahtarlarından birinin merkezi idare tarafından atanan seçim kurulu reisinde diğerinin ise seçim heyeti azalarından birinde bulunması(Madde 25), reylerin açık (Madde 26 ve 27), rey tasnifinin ise gizli yapılması (Madde 29,30,32)⁵⁸ gibi hükümlerinin iktidarın baskısına ve kontrolüne açık, demokrasiden ise uzak olduğu meydandadır.

II. Dünya Savaşı'nın yarattığı telaş, Tek Parti iktidarlarının baskın yapısı ve muhalefetin olmaması gibi sebeplerden dolayı ciddi anlamda bir eleştiriye tabi tutulmayan 1942 "Mebus Seçimi Kanunu", 1946 tarihinde yapılan "Milletvekili Seçim Kanunu" ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁵⁹ 31 Mayıs 1946'da Mecliste tartışılan, 5

⁴⁹ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, 15.

⁵⁰ *Cumhuriyet*, 3-4 Nisan 1947; *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1948; *Cumhuriyet*, 12 Ekim 1949.

⁵¹ Ülku Varlık-Banu Ören, *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*, İstanbul: Diğer Yay., 2001, 59-64.

⁵² Tekeli, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", 1800.

⁵³ Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin", 50.

⁵⁴ Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye", 20; 1942'de tadile tabii tutulan "Mebus Seçimi Kanunu'nun "maddeleri için ayrıntılı bakınız: *Resmî gazete*, S: 5285, 17.12.1942, 4152-4155.

⁵⁵ Mehmet Ö. Alkan, Bülent Tanör Armağanı, "Milli Şefli Tek Parti Dönemi'nde Seçimler", İstanbul: Oğlak Yay., 2006, 345.

⁵⁶ *Resmî gazete*, S: 5285, 17.12.1942, 4152.

⁵⁷ *Resmî gazete*, S: 5285, 17.12.1942, 4153.

⁵⁸ Tekeli, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", 1801-1803; *Resmî gazete*, S:5285, 17.12.1942, 4154.

⁵⁹ Alkan, "Milli Şefli Tek Parti Dönemi'nde Seçimler", 345; Varlık- Ören, *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*, 80-85.

Haziran 1946 tarihinde kabul edilip 6 Haziran 1946'da Resmî Gazetede yayımlanan 4918 sayılı yeni "Milletvekili Seçim Kanunu" esasında 1942 yılında yapılan seçim kanunundan çok da farklı bir değişime neden olmamıştır.⁶⁰

1946 Seçim Kanununda yer alan: Seçimlerin yargı güvencesi altında olmaması, seçimleri idare eden ve denetleyen seçim komisyonlarının ve seçim heyetlerinin belediye başkanları ve belediye meclis üyelerince teşkil edilmesi (Madde 14), reylerin açık oy- gizli tasnif usulüne göre verilmesi (Madde 24), hesaba katılan oy pusulalarının -komisyon üyeleri ve orada hazır bulunanlar önünde- yakılması (Madde 27),⁶¹seçmen listelerinin yörenin mülki amirlerince oluşturulan komisyonlarca belirlenmesi, oyların açık kullanmasıyla sandık kurullarının denetimine tabi bırakılması, tasnif işlemin gizli ve çoğunlukla memurlardan oluşan sandık kurullarınca yapılması⁶²gibi hükümleri 1942 yılında yapılan Seçim Kanunu hükümleriyle neredeyse aynıdır ve bağlamda da 1942 Seçim Kanunu'nun antidemokratik vasıflarıyla birebir örtüşmektedir. Lakin 1946 Seçim Yasası bu evrede çok partili siyasal hayata geçilmesi nedeniyle muhalefetin; antidemokratik niteliği, iktidara üstünlük ve ayrıcalık sağlayan özellikleri bakımından 1950 seçimlerine kadar amansız bir şekilde susmayarak mitinglerinde, konferanslarında, söyleşilerinde, demeçlerinde, meclis konuşmalarında, halka seslenişlerinde en fazla gündeme getirip eleştirdikleri ve değiştirilmesi yönünde büyük uğraş ve savaş verdikleri en önemli konu olmuştur.⁶³ Öyle ki DP henüz teşkilatlanma aşamasında dahi bu konuyla ilgili mücadele vereceğini programına aldığı: "Millî iradenin tam tecellisi, seçimlerin her türlü müdahaleden ve serbest olarak gizli rey ile yapılmasına ve siyasî partilerin eşit haklara sahip bulunmalarına bağlıdır. Seçimlerin serbestliğini bozacak hareketleri, millî hâkimiyete karşı işlenmiş bir suç addederiz." Madde 9; "Millet Vekilliği seçimlerinin tek-dereceli olmasını, seçim kanunumuzda, bu esası ve yurttaşın seçme ve seçilme haklarını daha geniş emniyet altına almak maksadıyla, değişiklikler yapılmasını lüzumlu görmekteyiz." Madde 10 ve "Devlet memurlarının, seçimlere iştirak dışında, hiçbir siyasî faaliyette bulunmaları ve siyasî partilere girmemeleri lüzumuna kaniyiz." Madde 11⁶⁴ile işaret etmiştir. Zira Ahmet Taner Kışlalı'nın: "Seçimlerin demokratikliği benzerler arasında değil, farklılar arasında olması ve her farklılığın kendini tanıtmada eşit olanaklara sahip olmasına bağlıdır."⁶⁵ gibi sahih tespitleri ile DP'nin programında belirttiği taleplerin son derece makul öte yandan da adil bir seçimin yapılabilmesinin tek yolu olduğu da yadsınamaz bir gerçektir.

DP belirttiği bu isteklerinden ödün vermeyeceğini 7 Ocak 1947'de toplanan Birinci Büyük Kongresi'nde Celal Bayar'ın; seçim emniyetinin sağlanması, anayasaya aykırı yasaların kaldırılması, devlet başkanlığının tarafsız kılınması gibi sıraladığı⁶⁶ ve "Hürriyet Misakı" olarak benimseyip duyurduğu metin ile göstermiştir.⁶⁷ DP, siyasi bir nota mahiyetine büründürüp⁶⁸ ilan ettiği bu metin ile hükümeti adeta ihtar etmiştir.⁶⁹

⁶⁰ Bu yasa ile seçimlerin tek dereceli sisteme göre yapılması karara bağlanmıştır.

⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C: 2 3, Elli Yedinci Birleşim, 31.05.1946, 266-285; TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C:24, Elli Yedinci Birleşim, 05.06.1946, 39-48; *Resmî Gazete*, S: 6326, 6 Haziran 1946, 10701-10704.

⁶² Sadettin Bilgiç, *Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları*, İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995, 6-7; Çavdar, *Türkiye Demokrasisi Tarihi (1950-1995)*, 15.1946 Seçim Yasası'nda yer alan diğer maddeler için ayrıntılı bakınız: TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C: 23, Elli Yedinci Birleşim, 31.05.1946, 266-285; TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C:24, Elli Yedinci Birleşim, 05.06.1946, 39-48; *Resmî Gazete*, S: 6326, 6 Haziran 1946, 10701-10704

⁶³ Bu yasayı, yasada yer alan "oyların açık verilmesi" hükmünden dolayı eleştirenlerden biri Hikmet Bayur olmuştur. Bayur Mecliste "..."*Bu olmadıkça gerçek demokrasiyi kurduk demenin mânası yoktur. Binaenaleyh seçmen oy pusulasını zarfa korken kimse tarafından görülmeyecek bir yere girmelidir. Bu bir oda olabilir veyahut bir odada yapılmış üç dört bölme olabilir. ...*" sözleriyle yasayı tenkit etmesinin yanı sıra antidemokratik olan bu durumun sonlandırılma için de gayet mantıklı bir çözüm önerisinde bulunmuştur. TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem, C:23, Elli Yedinci Birleşim, 31. 05.1946, 275.

⁶⁴ *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1946; *Demokrat Parti Programı*, Ankara: TBMM Kütüphanesi, 1946, 3.

⁶⁵ Ahmet Taner Kışlalı, *Seçimsiz Demokrasi*, İstanbul: Çağdaş Yay., 1995, 10.

⁶⁶ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*,101; Şahingiray, *Celal Bayar'ın Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri*,97; Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Ankara: Liberte Yay., 2006, 274-275; Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 22-23.

⁶⁷ Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi ve Hürriyet Misakı için ayrıca bakınız: Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, Yay. Haz. Cemil Koçak, İstanbul: İletişim Yay., 1992; Taşkın Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, İstanbul: Şûle Yay., 2010; Cemal Anadol, *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*, İstanbul: Çetin Mat.,2003; İnan, *Muhalefet Yıllarında*; Refik Koraltan, *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilaline Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor*, Yayına Haz. Kamil Maman, İstanbul: Timaş Yay., 2013; Piraye Bigat Cerrahoğlu, *Demokrat Parti Masalı*, İstanbul: AD Yay., 1996; Kenan Öner, *Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi*, İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1948.

⁶⁸ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, 107.

⁶⁹ *Kuvvet*, 13 Ocak 1947; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, 107.

3. Milletvekilliği Ara Seçimleri

3.1. 1947 Milletvekilliği Ara Seçimleri

DP, Seçim Yasası'nın değiştirilmesi konusundaki ciddiyetini ve hükümete ihtarlarından birini iktidarın "Belediye Seçim Kanunu'nda" yaptığı düzenleme ile belediye seçimlerini yaklaşık dört ay⁷⁰ genel seçimleri ise bir yıl öne alması⁷¹ nedeniyle protesto amaçlı girmedeği Mayıs 1946 Belediye Seçimlerinde göstermiştir.⁷²

Bu ihtardan sonra DP, 1947 Şubat ayında yapılan; lakin iktidarın baskılarının hissedildiği muhtarlık seçimlerinde yaşananları ve seçim emniyetinin sağlamaması gibi durumları göz önünde bulundurarak 6 Nisan 1947'de Tekirdağ, İstanbul, Kastamonu ve Balıkesir illerinde yapılacak olan ara seçimleri⁷³de boykot etme kararı almıştır.⁷⁴

Genel seçimlerden sonra seçilen milletvekillerinin herhangi bir nedenden dolayı yasama dönemini tamamlayamamasından kaynaklı boşa çıkan meclis sandalyelerini doldurmak için yapılan "ara seçime"⁷⁵ katılmayan DP, boş durmayıp İzmir, Gönen, Balıkesir, Kütahya, Bandırma, gibi yerlerde yaptığı mitinglerde iktidarı, seçim yasasını tadil etmediğinden ve seçimlerde sergilediği baskın tavırlarından dolayı eleştiriye tabi tutmuştur.⁷⁶

DP'nin meydanlarda iktidarı, halka şikâyet eden ve halk tabanında da karşılık bulan bu protest tavrı hükümet tarafından milleti, iktidara karşı kışkırtma eylemi olarak değerlendirilmiştir.⁷⁷ Karşılıklı kınamaların olduğu bu evrede Başbakan Peker'in, DP'yi adeta ikaz ettiği "İstiklal Mahkemeleri yasasının hâlâ yürürlükte olduğu" yönündeki nahoş söylemi, iktidar-muhalefet ilişkilerini iyiden iyiye gergin bir zemine taşımıştır.⁷⁸

Muhalefetin katılmayarak boykot ettiği CHP'nin ise tek başına girdiği Balıkesir, İstanbul, Kastamonu, Tekirdağ'da yapılan ara seçimlere DP, halkın yeteri kadar ilgi göstermediğini, katılımın son derece düşük olduğunu söylerken, CHP ise bu ithamları gazetelere verdiği demeçler ile yalanlamıştır.⁷⁹ Muhalefet kanadının girmeyerek protesto ettiği ara seçimleri, seçimlere rakipsiz ve tek başına katılan CHP namzetleri⁸⁰ kazanmıştır.⁸¹

⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem VII, Kırk Beşinci Birleşim, 29 Nisan 1946, 215-237.

⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, VII. Dönem VII, Kırk Beşinci Birleşim, 29 Nisan 1946, 216; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, 82.

⁷² *Akşam*, 9, 26-27 Mayıs 1946; *Cumhuriyet*, 9, 26-27 Mayıs 1946; *Ulus*, 9, 26-27 Mayıs 1946; *Vakit*, 9, 26-27 Mayıs 1946.

⁷³ *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1947; *Ulus*, 6 Nisan 1947, *Akşam*, 6 Nisan 1947; *Vakit*, 6 Nisan 1947.

⁷⁴ *Cumhuriyet*, 4-5 Nisan 1947; *Ulus*, 4-5 Nisan 1947, *Akşam*, 4-5 Nisan 1947; *Vakit*, 4-5 Nisan 1947.

⁷⁵ Mustafa Ersönmez-Ünal Küçük, "Ara Seçimin Yetersizliği ve Temsilde Süreklilik Sorunu: Yedek Milletvekilliği Tartışmaları", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/6 (2016):12.

⁷⁶ *Cumhuriyet*, 6, 8 Nisan 1947, *Akşam*, 6-7 Nisan 1947; *Vakit*, 6 Nisan 1947; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, 115.

⁷⁷ *Ulus*, 4 Nisan 1947.

⁷⁸ *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1947; *Ulus*, 2 Nisan 1947; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi IV*, Bilgi Yayınevi, 1999, 244-245.

⁷⁹ *Akşam*, 7 Nisan 1947; *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1947; *Ulus*, 7 Nisan 1947; *Vakit*, 7 Nisan 1947.

⁸⁰ Dört şehirde yapılan 1947 milletvekilliği ara seçimlerine iştirak oranı bazı gazeteler göre şöyledir: İstanbul % 58-60, Balıkesir %70-85, Kastamonu %75, Tekirdağ %70-75. *Ulus*, 7 Nisan 1947; *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1947, *Akşam*, 7 Nisan 1947, *Vakit*, 7 Nisan 1947.

⁸¹ *Cumhuriyet*, 7-8 Nisan 1947; *Akşam*, 7-8 Nisan 1947; *Vakit*, 7-8 Nisan 1947; *Ulus*, 7-8 Nisan 1947.

Karikatür 1: Akbaba, 16 Nisan 1947

Akbaba dergisinin 1947 milletvekilliği ara seçimlerine dair manşetine taşıdığı karikatürüne bakıldığında fırtınayla mücadele eden bir erkek görülmektedir.

Karikatürün yan anlamını daha net bir şekilde ortaya koymak için fırtınanın “seçim yarışını”, fırtınaya tutulan kişinin “DP Genel Başkanı Celal Bayar’ı”, rüzgâr/dolu edasıyla betimlenen sayfaların ise “CHP reylerini” sembolize ettiği belirtilmelidir. Ayrıca Karikatürün, Celal Bayar’ı, fırtına da iki eliyle zapt edemediği ters dönen şemsiyesiyle, uçan atkısıyla ve başından fırlayan şapkasıyla betimlemesi ise ara seçimlerde DP’nin başarısız olduğunu sezdirmeye yöneliktir.

Karikatürün ilk cümlesi olan: “*Seçimlere iştirak yüzde altmışı geçti...*” ifadesi iktidarın ara seçimlere dair dillendirdiği beyanattır. Karikatürün bu söylem ile 1947 ara seçimlerini protesto ederek girmeyen ve bu nedenle de katılım oranının son derece düşük olduğunu (%10 dolaylarında) ileri süren DP’nin iddialarını çürütmeyi hedeflediği söylenebilir.

Karikatürün ikinci söylemi olan “*Yağmurdan kaçarken, doluya tutuldum...*”tümcesinde yer alan “yağmurdan kaçarken, doluya tutulmak” deyiminin “güç bir durumdan kurtulayım derken daha kötü bir duruma düşmek”⁸² anlamına geldiği ve bu deyim ile de muhalefetin boykot ederek girmediği, halka da girmemesi için çağrıda bulunduğu 1947 ara seçimlerinde DP’nin umduğunu bulamadığı ve yahut sukutu hayale uğradığı anlatılmaya çalışılmıştır.

⁸² <https://sozluk.gov.tr/Erişim.4.4.2023>.

Karikatür 2: Mizah, 4 Nisan 1947

Mizah dergisinin 1947 ara seçimlerini konu ettiği karikatüründe bir gelin ve damat göze çarpmaktadır.

Karikatürün yan anlamını daha iyi tahlil edebilmek için gelin çiçeği kurdelesinin “milletvekilliğini”, damadın şapkasının üzerinde yer alan “CHP” kısaltmasının ve ceketinde bulunan “altı ok” rozetinin “iktidarı” ve yahut iri cüssesi ile tanınan “Recep Peker’i” akla getirdiği ifade edilmelidir. Bir elinde beyaz eldiveni diğer elinde fötr şapkasıyla kendinden emin büyük adımlar atarak yürüyen damadın/Başbakanın mağrur tavrı, mutlu-mesut hali ara seçimleri iktidar partisinin kazanacağına işaret etmektedir.

1947 milletvekilliği ara seçimlerinin evlilik merasimi ile tasvir edildiği ve bu tasvirin esasında yeni bir şey olmadığı Osmanlı Devleti’nde halkın seçimlere bakış açısını yansıtan bir şölen, bir toy, bir düğün edasıyla yapılan “sandık alaylarını” hatırlattığı söylenmelidir. Nihayetinde karikatürün bu tarihi bilgiden hareketle evlilik ritüelinin çağrıştırdığı yenilenme, dirilme, tazelenme ve yeni bir başlangıç emareleri ile seçimleri özdeşleştirdiği söylenebilir. Lakin karikatürün, genellikle insanda olumlu hissiyat ve düşünce oluşturan bu özdeşliği gelin ve damadın burnu Kaf dağındaki edaları, hiç kimseyi umursamayan mağrur halleri ve bildiklerini okuyan tavırları ile zannedilenden farklı olarak menfi ve negatif bir gaye ile yorumladığı anlaşılmaktadır. Zira ara seçimlerde muhalefetin isteklerini, taleplerini, ihtarlarını görmezden gelip seçimlere tek başına giren CHP’nin, bu tavrını çizgilerle somutlaştıran karikatürün aynı zamanda “cemaat ne derse dersin imam bildiğini okur.” deyimini de akla getirdiğini söylemek gerekmektedir. Bununla birlikte kökeni İlk Çağ’a kadar dayanan günümüzde ise evlilik merasimlerinde bir gelenek haline gelen gelinin, nikâhtan sonra bekâr kişilere attığı ve yakalayan kişiye uğur getireceğine inanılan çiçek buketi⁸³ ile “milletvekilliği ara seçim yarışının” bütünleştirildiği beyan edilebilir. Ancak olumlu bir düşünceyi çağrıştıran bu bütünleştirmeden yola çıkan karikatürün, bir kez daha bu müspet bir algıyı menfi amaç çerçevesinde yorumladığı ara seçimlere yalnız ve rakipsiz giren CHP namzetlerinin seçimi kazanacak olmasını-gelin çiçeğini kapacakların- alaylı bir eda ile hicvettiği söylenebilir.

⁸³ Bahar Demir-Keziban Topbaşoğlu, “Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/1 (2016): 12.

Karikatürün ilk cümlesinde yer alan: “*kendi kendine gelin güvey olanlar*” söyleminde “kendi kendine gelin güvey olmak” deyiminin ‘bir işi kendi başına olmuş bitmiş sayarak sevinmek’⁸⁴ anlamına geldiği ve bu kişinin de muhalefetin ihtarlarını dikkate almayıp seçimlere tek başına giren CHP olduğu anlaşılmaktadır. Karikatürün ikinci tümcesinde bulunan: “*Biz birbirimizi seçtik*” cümlesinin ise çok partili dönemde gerçekleşen tek partili seçimlerden biri olan 1947 ara seçimlerinde kendi çalıp kendi oynayan iktidarın, zafer nidalarını alaycı bir eda ile ele alıp yerdiği ifade edilebilir.

Her iki derginin de 1947 ara seçimlerine dair resmettikleri karikatürlere bakıldığında gerek çizimlere yükledikleri anlamın gerekse de vermek istedikleri mesajın farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda iktidar yanlısı Akbaba dergisinin hükümetle olan organik bağına sadık kalarak ara seçimleri muhalefetin boykot etme gerekçelerini görmezden gelerek CHP’nin bir zaferi olarak ilan ettiğine; muhalif kimyasıyla bilinen Mizah dergisinin ise ara seçimleri Halk Fırkası’nın bir oldu-bitti hareketi olarak değerlendirdiğine rastlanılmıştır.

3.2.1948 Milletvekilliği Ara Seçimleri

DP, seçim yasasındaki antidemokratik hükümler nedeniyle seçimleri protesto etme yöntemini 30 Mayıs 1947 de yapılan muhtarlık seçimlerinde de sürdürmüştür.⁸⁵ Ardından Celal Bayar, 18 Haziran 1948’de verdiği demeçte Seçim Kanunu’nun istenilen şekilde çıkmaması ve adli teminat sisteminin kabul görmemesi halinde 13 ilde yapılacak olan milletvekilliği ara seçimlerine girmeme konusunda partilileri ikna edeceğini dile getirmiştir.⁸⁶ İlerleyen aylarda ise Demokrat Parti, seçim kanundaki antidemokratik hükümlerin devam etmesi nedeniyle ara seçimlere girmeme kararını netleştirmiş⁸⁷ ve bu kararın gerekçelerini 22 Ağustos 1948’de Büyük Ege Mitinginin gerçekleştiği Çeşme’de halka izah etmiştir.⁸⁸ Hükümet, muhalefetin bu direncini kırmak amacıyla 8-9 Temmuz 1948’de Seçim Kanunu tasarısını Meclis gündemine taşıyarak yasallaştırmıştır.⁸⁹ Gizli oy-açık sayım ilkelerinin benimsendiği bu kanun düzenlemesinin en büyük eksiği Adnan Menderes’in dile getirdiği Seçim Kurul ve Komisyonlarının tarafsız olmaması meselesi idi ve bu noksanlığın giderilmesi için Menderes bu komisyonların “... *Mahallin en yüksek yargıcının veya onun tanzif edeceği diğer bir yargıcın başkanlığında kurulmasını...*” istemektedir.⁹⁰

Seçim Kanunu tadilinin adli teminattan yoksun olması nedeniyle DP’nin ve MP’nin boykot ettiği CHP’nin ise bir kez daha tek başına girdiği ara seçimler: Bolu, Erzincan, Ankara, Aydın, Giresun, İstanbul, Erzurum, Mardin, Malatya, Kastamonu, Tokat, Yozgat ve Ordu illerinde 17 Ekim 1948’de yapılmıştır. Ekim ayı içinde yapılan bu seçimlere katılımın⁹¹ son derece az olması,⁹² DP’nin sergilediği kararlı taviz vermeyen pasif; lakin etkin direnişinin artık halk nazarında da cevap bulduğunu gözler önüne serip ispatlamıştır.

⁸⁴ <https://sozluk.gov.tr/Erişim.4.3.2023>.

⁸⁵ *Akşam*, 22,31 Mayıs 1947; *Cumhuriyet*,22, 31 Mayıs 1947; *Ulus*, 22, 31 Mayıs 1947; *Vakit*, 31 Mayıs 1947.

⁸⁶ *Akşam*, 19 Haziran 1948.

⁸⁷ *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1948; *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1948; *Son Posta*, 15 Ağustos 1948.

⁸⁸ *Akşam*, 23 Ağustos 1948; *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1948; *Son Posta*, 23 Ağustos 1948; *Ulus*, 23 Ağustos 1948.

⁸⁹ Seçim Kanunu’nun tadile tabi olan: 14, 15, 20, 24, 25, 27, 29, ve 34. maddeleri için ayrıntılı bakınız: *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1948; TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, Seksen Beşinci ve Seksen Altıncı Birleşim, 8-9 Temmuz 1948, 37-43; *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1948.

⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, 3. Yasama Yılı, Sekseninci Birleşim, 2 Temmuz 1948,599.

⁹¹ İktidarın yayın organı olan *Ulus* gazetesi dahi katılım oranını şu şekilde ilan etmiştir: Ankara % 45; Aydın %27; Bolu %38; Erzincan %55; Giresun %45; İstanbul %20; Kastamonu %65; Mardin %28; Malatya %73; Ordu %47; Tokat %70; Yozgat%52. *Ulus*, 19 Ekim 1948.

⁹² *Akşam*, 18 Ekim 1948; *Cumhuriyet*, 18-19-22-23 Ekim 1948; *Ulus*, 18 Ekim 1948.

Karikatür 3: Karagöz, 22 Temmuz 1948

Karagöz dergisinin DP'nin girmeme kararı aldığı ara seçimlere dair resmettiği karikatüründe eşeğin üzerinde yer alan bir erkeğin köprüden geçmemek için direndiği gözlemlenmektedir.

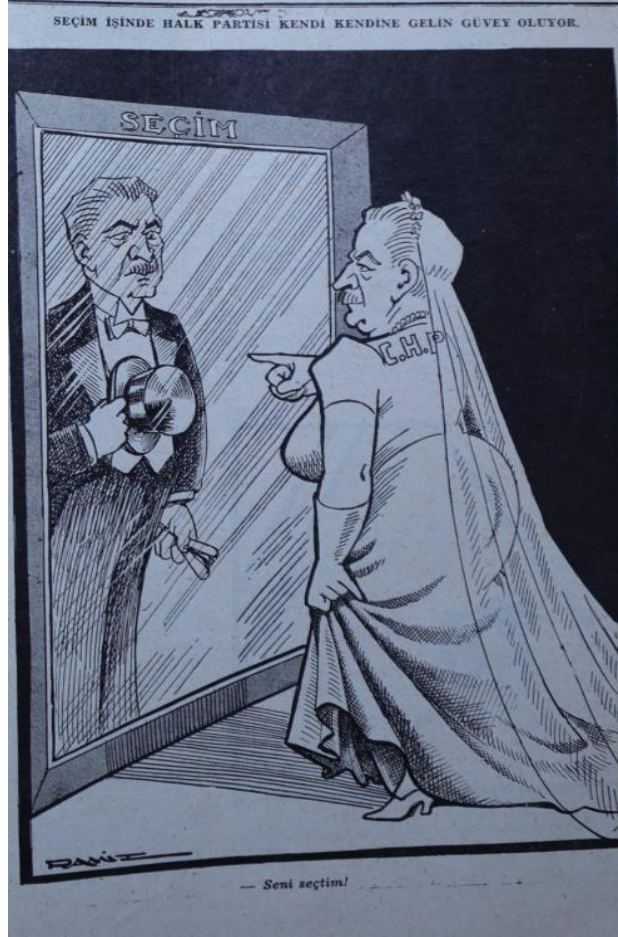
Karikatürün yan anlamını daha doğru bir biçimde ortaya koymak için eşeğin üstünde bulunan şapkalı, takım elbiseli, gözlüklü şahsın "Celal Bayar'ı", köprü'nün "iktidar yolunu", ışıldayan evin "iktidar makamını", köprü ayaklarının seçim kanunu tadilinde yer alan "gizli oy-açık sayım ilkelerini" sembolize ettiği söylenmelidir. Bu gösterge-denklik ilişkisinden hareket edildiğinde karikatürün, hükümetin yaptığı seçim kanunu düzenlemesini yetersiz ve eksik bulan, seçimlere girmek için "adli teminat" ilkesini şart koyan DP'nin tavrını anlamsız gördüğü beyan edilebilir. Ayrıca eşeğin köprüden geçmemek için inatla direnmesinin DP'nin seçimlerde sergilediği boykot kararına yönelik bir imayı sezdirmediği ve bu ima ile muhalefetin sergilediği tutumun gereksiz, hedefsiz, beyhude bir ayak diretmesinden başka bir şey olmadığı da hissettirilmek istenmiştir.

"Anarşi" yazılı temelin üzerine köprü'nün iki ayağında yer alan "gizli oy", "açık sayım" ilkelerinin bina edilmesi son derece anlamsal bir dizayna işaret etmektedir. Söz konusu ilkelerin hayata geçirilmesi ile seçim maratonunun eskisine nazaran daha emniyetli hâle getirildiği ve muhalefetin evvelki seçimler için dillendirdiği yolsuzlukların yapıldığı, kanunsuzlukların olduğu gibi suçlamaların son bulduğu söylenebilir.

Karikatürün söylem analizinin esasını Seçim Kanunu düzenlemesini yetersiz ve eksik bulup milletvekilliği ara seçimlerine katılmayan DP'nin tavrının şekillendirdiği telaffuz edilebilir. Celal Bayar'ın ifade ettiği: "Üç yıl evvel geçerken ödüm kopmuş, yüreğim ağızıma gelmişti. Bir daha bu köprüden geçmek istemem, kendime başka bir yol bulmalıyım..." cümlesinde "üç yıl evvel" olarak vurgulamak istediği tarihin "1946 Genel Seçimleri" olduğu açıktır. "Ödüm kopmuş, yüreğim ağızıma gelmişti. Bir daha bu köprüden geçmek istemem, kendime başka bir yol bulmalıyım." Tümcesi ise Bayar'ın, yeni Seçim Kanunu düzenlemesinin 1946 Genel Seçimlerinde yapılan uygulamaları ortadan kaldıracak nitelikte olmadığı endişesini anlatmaya yöneliktir.

Söylemin ikinci kesitinde Karagöz'e ait olan: "İktidara giden tek yol budur iki gözüm. Hele bir gözlerin kararırda dağları geçeyim, bayırları aşayım derken soluğu uçurumun dibinde bulursun... Şimdi köprü, üç yıl evvel geçtiğinden çok daha sağlam. Yeni destekler atıldı. İki başı sağlama bağlandı..." tümcesi yer almaktadır. Karagöz ifade ettiği

bu cümle ile iktidarın seçim kanununda yaptığı yasal düzenlemeleri yeterli ve tatmin edici bulduğunu, Bayar'ın gerçekleştirilen bu kanuni düzenlemelere rağmen hükümete güven duymayıp gayrı meşru -ihtilal gibi- yollara saptığını iğneleyici bir dille ortaya koymuştur. Öte yandan "soluğu uçurumun dibinde bulursun..."tümcesinin ise muhalefetin, iktidar makamına gelmek için saptığı düşünülen bu yolu doğru ve akilane bulmadığı ve bu konuda muhalefeti adeta ikaz ettiği ileri sürülebilir.

Karikatür 4: Mizah, 1 Ekim 1948

Mizah dergisinin 1948 milletvekilliği ara seçimlerine yönelik manşetine taşıdığı karikatüründe damat ve gelin kisvesi içinde ayna da kendisi ile konuşan bir erkek gözükmektedir.

Karikatürün örtük anlamı için aynada kendiyse konuşan gelin ile damadın aynı kişi ve bu kişinin de CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ı simgelediği belirtilmelidir. Bir kişinin aynada kendisiyle konuşması esasında kişinin kendisini sorguladığı bir vicdan muhakemesidir ve bu anlamda yapıcı ve olumlu bir davranış biçimidir. Lakin karikatürde yer alan şahsın iki kimliğe bürünüp kendisiyle konuşması ise bu yapıcı ve olumlu davranıştan ziyade bir hastalık emaresidir. Bu emare de kişi kendini gerçekte olduğundan farklı zihinde tasavvur ettiği sanal ve ütöpik bir evrende görür. Tamamen gerçekten kopuk ve hastalıklı olan bu evrende yaşanan her şey kişinin zihninde oluşturduğu bir kurgudan ibarettir. Kişi yarattığı bu suni dünyada neyi nasıl görmek isterse o şekilde dizayn edip onun gerçekliğine inanır. Bu bağlamda ayna da kendi aksi ile konuşan Uran'ın çift karakterli kimyası onun gerçekte değil de düşsel bir alemde yaşadığına, ara seçimlerde muhalefetin sergilediği tavrı yok sayıp kendi yarattığı ve başarılı addettiği ütöpik bir alemde var olduğuna işaret etmektedir.

Karikatürün üst kısmında yer alan "Seçim işinde Halk Partisi kendi kendine gelin güvey oluyor." söylemi 1947 ara seçimlerinde kaleme alınan söylem ile aynıdır. Bir işi başkalarının görüşlerini ve kararlarını dikkate almadan oldu-bitti saymak anlamına gelen "kendi kendine gelin güvey olmak" deyişimiyle muhalefetin seçimlere katılmak için ileri sürdüğü elzem taleplerinin ve isteklerin iktidar tarafından karşılık bulmadığı ve yahut yok sayıldığı ima edilmiştir. Söylemin alt kısmında yer alan ve Hilmi Uran'ın aynadaki aksine hitaben söylediği "Seni seçtim!" ifadesi ara seçimlere tek başına giren ve seçimleri kazandığını ilan eden Halk Fırkası'nın tutumunu anlatmaya yöneliktir.

Ayrıca gerek seçimlere alternatifsiz giren gerekse de bu evrede yapılan seçimlerdeki adayları belirleyen CHP olduğu göz önüne alındığında seçmenlerin yaptığı tek şeyin iktidar partisinin belirlediği bu adayları onaylamaktan başka bir şey olmadığı da söylenebilir.⁹³

İktidarın yayın organı olan Karagöz dergisinin 1948 milletvekilliği ara seçimlerine dair resmettiği karikatürüne bakıldığında bu seçimleri protesto eden muhalefetin tavrını anlamaktan ziyade DP'nin bu konuda halkı bilinçlendirmek için yaptığı eylemleri hoş karşılamadığı hatta deyim yerindeyse bir "ihtilal hareketi" olarak algıladığı ileri sürülebilir.

Genellikle muhalif çizgide olan Mizah dergisinin ise 1947 ara seçimlerinde tercih ettiği görselin bir benzerini ve "kendi kendine gelin güvey olmak" deyimini 1948 ara seçimlerinde kullandığı görülmüştür. Derginin bu benzerlik ile iktidar partisinin bir şizofren edasıyla hareket ederek gerçekleri görmezden geldiğine ve sanal bir âlemde yaşadığına bir kez daha dikkat çekmeye çalıştığı telaffuz edilebilir.

3.3. 1949 Milletvekilliği Ara Seçimleri

Muhalefet, genel seçimler arifesinde Seçim Yasası'ndaki boşluklardan kaynaklı haklı kaygısını 20-25 Haziran 1949 tarihleri arasında yapılan DP İkinci Büyük Kongresi'nde⁹⁴ gündeme taşımış ve bu hususa yönelik nasıl bir politika takip edileceğini⁹⁵ 25 Haziran 1949'da kabul ettiği "Millî Teminat Andı" ile ortaya koymuştur.⁹⁶ Seçim özgürlüğüne yönelik işlenen suçları doğrudan ulusun takibine bırakmayı hedefleyen "Millî Teminat Andı"⁹⁷ ile DP, 1946 Genel Seçimlerinde yaşanan kanun dışı uygulamaların ve suiistimallerin bir kez daha yaşanması halinde halkı, iradesine sahip çıkması konusunda harekete davet etmiştir. Diğer taraftan Menderes'in:

"1946 seçimlerinin rezaletini bir hokkabaz oyunları ile oy sahtekarlığını önlemek ve bir daha bu memlekette bu çeşit oy hırsızlığına meydan vermemek üzere kalıcı ve güvenilir bir istemin yerine olmasını sağlayacak ile bütün yasal tedbirleri hayata geçirmek için meşru mücadelemizi sürdüreceğiz. Bundan sonraki kavgamız bu olacaktır millî iradenin önünde kimse duramaz aksi halde ne olabilir. Aksi halde 1946 seçimleri gibi bir olayla karşılaşıldığı takdirde oy sahibinin kişisel doğal hakkı ihlal edilmiş olacaktır ki bu durumda vatandaşın haksızlığa karşı direnme ve kendini koruma hakları saklı tutulacaktır..."⁹⁸

şeklinde andın kabul edilmesine dair sarf ettiği sözleri DP'nin böylesi bir yola neden başvurduğuna da açıklık getirmiştir.

Talep edilen hukuki düzenlemelerin gerçekleşmemesi durumunda ülkenin bir kaos ortamına sürükleneceği ihtiarını taşıyan, iktidarın ise halkı "ihtilale teşvik belgesi" olarak yorumlayıp "Millî Husumet Andı"⁹⁹ ismini verdikleri "Millî Teminat Andı" iktidara algılaması gereken mesajı vermiş ve hükümetin demokratik bir seçim yasası yapmasını hızlandırmıştır.¹⁰⁰ Bu bağlamda hükümet, bir bilim kurulu oluşturmuş ve oluşturulan kurulunun hazırladığı tasarı Eylül ayı başlarında siyasal partilerin görüşüne¹⁰¹ sunulmuştur.¹⁰² Ancak sunulan seçim tasarısını yetersiz ve eksik bulan DP, yeni seçim yasasının eksik yanlarına dikkat çekmek ve iktidar üzerinde baskı oluşturmak amacıyla 16 Ekim 1949 yılında; Bursa, Bitlis, Erzincan, Kastamonu, Manisa, Mardin, Tokat, Urfa, İçel, Kars, Muş ve İstanbul şehirleri olmak üzere 12 ilde 14 milletvekilliği için¹⁰³ yapılacak olan ara seçimlere girmeyeceklerini ilan etmiştir.¹⁰⁴

⁹³ Tekeli, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", 1801-1803.

⁹⁴ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 40; *Hürriyet*, 20 Haziran 1949.

⁹⁵ İnan, *Muhalefet Yıllarında*, 400.

⁹⁶ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, İstanbul: Kaynak Yay., 1986, 273; Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, 330.

⁹⁷ *Cumhuriyet*, 22 Haziran 1949; *Hürriyet*, 22 Haziran 1949.

⁹⁸ Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, 71.

⁹⁹ *Akşam*, 27 Haziran 1930; *Ulus*, 30 Haziran 1949; F. Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralar*, 945; Feroz-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın*, 55-56; Oğuz Kaan, "Demokrat Partinin İkinci Kongresinde Kabul Edilen "Millî Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37 (2021): 517-520.

¹⁰⁰ Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, Derleyen: İsmet Bozdağ, İstanbul: Truva Yay., 2010, 136; Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, 146-148; Alpaslan Öztürkci, *Siyasal Katılım ve İfade Özgürlüğü Bağlımlarında Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi (20-25 Haziran 1949)*, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, (2019): 294-295.

¹⁰¹ DP'nin Seçim Kurulu'ndan istediği düzenlemeler kısaca şöyle sıralanabilir: Adli denetimin sağlanması, seçimlerde vazife alacak kişilerin tarafsız olmalarına dair yemin etmesi, seçimin her safhasının açık, rey verme işleminin ise gizli yapılması, seçimi isteyen kontrol edebilmesi, oy pusulalarının yakılmayarak saklanması. *Son Posta*, 14 Ekim 1949.

¹⁰² *Son Posta*, 11 Ekim 1949.

¹⁰³ *Ulus*, 11, 14, 15-16 Ekim 1949; *Son Posta*, 15-16 Ekim 1949.

¹⁰⁴ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 43; *Ulus*, 11 Ekim 1949.

Karikatür 5: Karagöz, 20 Ekim 1949

İktidar-muhalefet ilişkilerinin bir hayli gerginleştiği bu evrede gerçekleşen 16 Ekim 1949'da ara seçimlerinde¹⁰⁵ iktidarın bitip tükenmeyen baskın kimyası, muhalefetin kararlı ve istikrarlı protest tavrı halka da tesir etmiş ve bu nedenle seçimlere katılım bir hayli düşük olmuştur.¹⁰⁶

Muhalefetin 1947, 1948 ve 1949 yıllarında milletvekilliği ara seçimlerinde sergilediği bu protest kimyası iktidarın, ulusal ve uluslararası saygınlığına büyük bir darbe vurmuş ve CHP'yi, yaklaşan 1950 Genel Seçimlerinde de böylesi bir boykota maruz kalabileceği endişesine sevk etmiştir. Bu ciddi endişe CHP Meclis Gurubu'nun 6 Aralık 1949'da "adlı teminat" ilkesini kabul etmesini sağlamıştır.¹⁰⁷ Ancak yasanın meclisten geçmediğini göz önünde bulunduran ve yaklaşan seçimlerde nasıl bir yol izleyeceğini belirlemek isteyen DP, 7 Ocak'ta bir istişare toplantısı¹⁰⁸ düzenlemiş ve toplantı sonrasında iktidarın seçim arifesinde huzursuzluk yaratması halinde seçimlere girmeyeceklerini ilan etmiştir.¹⁰⁹ Bu gelişmeler üzerine iktidar, muhalefetinde görüşlerini alarak yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlamış ve hazırlanan bu tasarı 17 Aralık 1949'da TBMM'ye sunulmuştur.¹¹⁰ Gizli

¹⁰⁵ *Akşam*, 17 Ekim 1949; *Son Posta*, 17 Ekim 1949.

¹⁰⁶ İktidarın yayın organı olan *Ulus* gazetesi seçimlere iştirak oranını şu şekilde duyurmuştur: Bitlis %7, Bursa %54, Erzincan %60, İçel %29, İstanbul %19, Kars %75, Kastamonu %62, Manisa %48, Mardin %42, Muş %79, Tokat %73, Urfa %66. *Ulus*, 18 Ekim 1949; *Akşam*, 18 Ekim 1949; *Son Posta*, 18-19 Ekim 1949.

¹⁰⁷ *Cumhuriyet*, 7 Aralık 1949; *Zafer*, 7 Aralık 1949; *Akşam*, 7 Aralık 1949; *Yeni Posta*, 7 Aralık 1949.

¹⁰⁸ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, 289.

¹⁰⁹ *Cumhuriyet*, 7-10 Ocak 1950; *Zafer*, 7-10 Ocak 1950; *Akşam*, 7 Ocak 1950; *Yeni Posta*, 7 Ocak 1950; Nihat Erim, *Günlükler (1925-1979)*, C: 1, Haz. Ahmet Demirel, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004, 405; Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 43.

¹¹⁰ *Cumhuriyet*, 18 Aralık 1949; Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2007, 443.

rey- açık tasnif, adli teminat ilkeleri ile Yüksek Seçim Kurulu'nu inşasını öngören¹¹¹ kanun tasarısı 16 Şubat 1950'de TBMM tarafından kabul edilip yasallaşmıştır.¹¹² Muhalefet, 1946 yılından beri bıkmadan, azimle, inançla, sabırla, istikrarla sergilediği ara seçimleri boykot etme girişiminin neticesini bu kanun tasarısının yasallaşması ile almış ve hükümete bu konuda geri adım attırmayı başarmıştır.

Karagöz dergisinin 16 Ekim 1949'da yapılan milletvekilliği ara seçimlerini konu ettiği karikatüründe bir tavuk kümesi gözükmektedir.

Karikatürün örtük anlamını daha doğru tahlil etmek için kümesin üstünde bulunan tavukların "muhalefet partilerine-MP ve DP-" kümesin içinde kuluçkadan yeni çıkmış tavuk ile civcivlerin iktidar partisi olan "Halk Fırkası'na" denk geldiği söylenmelidir. Ara seçimleri ile kuluçkaya yatan ve yeni civcivler vücuda getiren tavuğu özdeşiren karikatürün, bu özdeşlik ile CHP'nin ara seçimlerde başarılı olduğunu vurgulamaya çalıştığı dillendirilebilir. Diğer taraftan MP ve DP olarak betimlenen tavukların kümesin dışından kümesi izler bir şekilde tasvir edilmeleri ise muhalefet partilerinin ara seçimlerde rutin bir şekilde tekrar ettikleri boykot kararına dair bir gönderiyi içermektedir.

Karikatürün söylem girizgâhında yer alan: "*Ara seçimler C.H.P'si için büyük bir başarı oldu.*" cümlesi milletvekilliği ara seçimlerini başka bir söze hacet bırakmadan CHP'nin zaferi olarak ilan ettiğini göstermektedir. Söylemin diğer bölümünde Karagöz'ün dillendirdiği: "*Hay maşallah hay... Cılık dedikleri yumurtalardan çıkan civcivlere bak; hepsi de anasının yavrusu!*" tümcesindeki vurgu "cılık yumurta" deyimi üzerinedir. Bir şeyin bozularak işe yaramaz bir duruma gelmesi anlamına gelen "cılık yumurta"¹¹³tabirinin açık adresinin iktidar partisi olduğu ayan-beyan ortadadır. Bu bağlamda söylemin işlevini yitiren, bozulmuş, başarısız olduğu ileri sürülen Halk Fırkası'nın kuluçkadan civcivler çıkararak- ara seçimleri kazanarak- bu iddiaları çürütmeye çalıştığı beyan edilebilir.

Söylemin bir diğer kısmında Hacivat'ın söylediği: "*Ya şu dam üstünde tüneyip durmadan gıdıklayan kısır tavuklara ne buyururlar!*" cümlesindeki "çoğalamayan manasına gelen "kısır" kelimesi ile yüksekçe bir yere konmak için kullanılan "tünemek" sözcüklerinin hedefi muhalefet partileridir. Söylem bu hedefiyle milletvekilliği ara seçimlerine katılmayan MP'nin ve DP'nin sergilediği protest tavrı anlamsız, faydasız, yoz bulup yermiştir.

Söylemin son bölümünde Karagöz'ün ifade ettiği: "*Onların cevher yumurtlamaktan kuluçka yatıp civciv çıkarmaya vakitleri mi kalıyor, a iki gözüm!?!...*" cümlesinde bulunan "Cevher yumurtlamak" ve "kuluçkaya yatmak" deyişleri önem arz etmektedir. "Kuluçkaya yatmak" çoğalmak, üremek gayesi ile yapılan bir hareket iken; "Cevher yumurtlamak" ise mühim şeyler söylediğini farz ederek saçmalamak¹¹⁴ anlamlarına gelmektedir. Kuluçkaya yatan tavuğun iktidar, cevher yumurtlayan tavukların ise muhalif kanat olduğu nettir. Karikatürün söyleminde yer alan ve son derece özenle seçilen bu deyimler ile muhalefetin üretmekten ziyade anlamsız, saçma/sapan, faydasız girişimlerde bulunmasına karşın; iktidarın üretmeye, gelişime, ilerlemeye dönük müspet atılımlar yaptığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

¹¹¹ Resmî Gazete, 21 Şubat 1950, S: 7438, 17801-17814; Erim, *Günlükler*, 416.

¹¹² *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1950; *Zafer*, 17 Şubat 1950; *Yeni Sabah*, 17 Şubat 1950; *Yeni İstanbul*, 17 Şubat 1950; *Son Posta*, 17 Şubat 1950; Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim-2*, Yayına Haz. Erol Şadi Erdiç, İstanbul: Pera Turizm 1997, 1510; Orhan Cemal Fersoy, *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*, İstanbul: Hun Yay., 1978, 214; İnan, *Muhalefet Yıllarında*, 416-421.

¹¹³ <https://sozluk.gov.tr/>.Erişim 17.12.2022.

¹¹⁴ <https://sozluk.gov.tr/>.Erişim 17.12.2022.

Karikatür 6: Mizah, 23 Eylül 1949

Mizah dergisinin 1949 milletvekilliği ara seçimlerine dair resmettiği karikatürüne bakıldığında gelinin ve damadın yer aldığı bir evlilik merasiminden hızlıca kaçan üç şahıs dikkat çekmektedir.

Karikatürde bulunan gelin ve damadında aynı şahıs olduğu ve bu şahsın CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'a işaret ettiği açıktır. Mizah dergisinin, 1949 ara seçimlerini tuvale yansıtırken kullandığı seçimler ile evlilik ritüelini birleştirme yöntemini gerek görsel gerekse de söylem olarak bir kez daha-1947 ve 1948 ara seçimlerinde olduğu gibi- yenilediğini söylemek gereklidir.

1949 ara seçimlerine dair tasvir edilen karikatürde damat ve gelinin de aynı kişi yani Hilmi Uran olarak resmedilmesi "Kendi çalıp kendi oynamak." deyimini akla getirdiği gibi Uran'ın kimliği üzerinden Halk Fırkası'nın gerçek ile gerçek olmayana birbirinden ayıramayan marazlı haleti ruhiyesine de bir gönderi olduğu belirtilmelidir. Bununla birlikte düğün yerinden hızlıca uzaklaşan kişilerin DP ve MP gibi muhalefet partileri olduğu dillendirilmelidir. Muhalefet partilerinin düğün alanı olarak tasvir edilen seçim sahasını hızlıca terk etmeleri muhalefetin bir kez daha boykot ettiği, CHP'nin ise bir kez daha tek başına girdiği ara seçimlerde oluşan siyasi atmosferi ortaya koymaya yöneliktir.

Karikatürün söylem analizinin üst kısmında yer alan "CHP seçim yolunda:" ifadesinin açık adresinin 1949 ara seçimleri olduğu aşikardır. Karikatürün alt kısmında Hilmi Uran'a ait olan: "Biz kendi kendimize gelin güvey oluyoruz, buyurmaz mısınız?" tümcesinde yer alan 'kendi kendine gelin güvey olmak' deyişiyle mizah dergisi, CHP'nin daha önceki seçimlerde olduğu gibi (1947-1948 ara seçimleri) 1949 ara seçimlerinde de muhalefeti ve görüşlerini yok sayıp kendi başına karar alıp uyguladığını tazelemiştir.

Muhalefetin bir kez daha boykot ettiği Halk Fırkası'nın ise bir kez daha tek başına girdiği 16 Ekim 1949 milletvekilliği ara seçimlerini Karagöz ve Mizah dergilerinin tuvale aksettirme biçimlerinin iktidarla veyahut muhalefetle uyumlu olduğu ifade edilebilir. Bu minval doğrultusunda 1946-1950 yıllarında gerçekleşen ve medyanın yakın markajdan takip ettiği milletvekilliği ara seçimlerini Karagöz dergisinin hükümetle olan yapısal bağına sadık kalarak olayları görmezden geldiği; Mizah dergisinin ise muhalefet söylemleri doğrultusunda halk açısından ele alıp değerlendirdiği telaffuz edilebilir.

Sonuç

Bir toplumun, yönetme kudretini belli bir süreliğine seçimle tayin ettiği yöneticilere devrettiği demokrasi sisteminin esas unsuru “ulus egemenliği” dir. Bu unsurun uygulanmasında ise halkın iradesini gösterdiği “seçim” ve iradesini devrettiği “siyasi partiler” iki önemli mihenk taşıdır. Halktan en fazla oyu alan parti/partilerin iktidarı, azınlık oylarını alan partinin/partilerin muhalefeti belirlediği bu demokratik sistemde halk genel iradesi ile iktidara taşıdığı partiye/partilere yönetme gücünü, azınlıkta kalan parti/partilere ise iktidarı denetleme ve kontrol etme yetkisini devretmektedir. Lakin çoğunluğun desteğini arkasında hisseden ve bu kudretten dayanak alan egemen güç 1908’den beri uygulanan ananeye bağlı kalarak azınlığı/muhalefeti ve taleplerini yok sayıp monarşi sistemini sürdürme de ısrar etmiştir. Egemen güç bu üstünlük anlayışının verdiği özgüven ile gerçekleştirdiği icraatların, yaptığı yasaların sorgulanmasına dahi tahammül edememiştir. Ülke yönetiminde iktidar partisinin takındığı bu otoriter ve rakibini yok sayan edanın asıl hedefi oylarıyla muhalefeti vücuda getiren azınlık kesimidir ve bu tavrın farkında olan azınlık kesiminin savunucularının/muhalefetin ise bu sistemi değiştirmek için tek şansı, genel iradeyi ikna etmekten geçmektedir.

Bahsedilen bu durumun en iyi evren-örneklem ilişkilerinden birini 1946 Türkiye’si oluşturmaktadır. Nitekim 1923’den 1946’ya kadar rakipsiz ve tek başına iktidarda olan CHP’nin, uzun bir dönem yönetimi elinde bulundurmasının verdiği ayrıcalıkla bu esnada kurulan partileri yok saydığı, Seçim Yasası başta olmak üzere yürürlükte olan antidemokratik kanunların değiştirilmesi taleplerini ve isteklerini görmezden geldiği tarihi belgeler ışığında ayan-beyan ortadadır. Esasında bu durumun sadece bu evreye ait olmadığı II. Meşrutiyetten bu yana iktidarların, muhalefete yönelik geleneksel hazımsızlığının bir aksi sedası olduğunu da belirtmek gereklidir. Türk demokrasi tarihinde iktidarların takındığı bu hazımsız tavır 1946-1950 evredesin de DP başta olmak üzere kurulan muhalefet partileri içinde geçerlidir. CHP iktidarının bu evrede takındığı tavır muhalif kanadı harekete geçirip Cumhuriyet tarihinde o ana kadar görülmemiş bir protestoyu başlatmalarına sebep olmuştur. Muhalefetin, 1947 milletvekilliği ara seçimlerinde sergilediği ‘Ulus egemenliği’ için ulus iradesinin tecelli ettiği sandığa gitme eylemi iktidarın tutumunda büyük bir değişiklik olmaması nedeniyle 1948 ve 1949 ara seçimlerinde de tekrar edilmiştir.

Muhalefetin sergilediği iktidarın ise şimdiye değin görmediği ve yahut karşılaşmadığı bu etkin ve ses getirici pasif direniş işe yaramış nihayetinde hükümet, 16 Şubat 1950 yılında Seçim Yasasında istenilen düzenlemeleri hayata geçirmek zorunda kalmıştır. Muhalefetin neden hayır dediğini bildiği ve bu nedenle de taviz vermeden inatla ve inançla neticeye ulaşana kadar sürdürdüğü bu protest tavır Türk demokrasi tarihinin şimdiye değin gördüğü ilk ciddi ve sonuç odaklı eylemi olup azınlık iradesinin iktidarı nasıl yola getirdiğine de müthiş bir emsal oluşturmuştur.

Öte yandan Türk tarihinin her devrinde basının sergilediği iktidar ve muhalefet eksenli iki kutuplu kimyası ara seçimlerde muhalefetin sergilediği bu boykot kararı içinde geçerliğini korumuştur. Zira azınlık iradesini temsil eden muhalefetin, çoğunluk iradesini temsil eden -ettiği ileri sürülen- iktidara karşı verdiği bu amansız kavgayı karikatürleriyle manşetlerine taşıyan Akbaba ve Karagöz dergilerinin hükümet yanlısı edası, muhalefetin protestosunu örtbas eden halleri iktidar ile olan bağları düşünüldüğünde şaşırtıcı gelmemektedir. Diğer taraftan Mizah dergisinin ise muhalefetin farklı ve ses getirici protestosuna, boykotun nedeni ve amacı olan ‘ulus iradesi’ adına sahip çıkıp destek vermesi de demokrasi adına kayda değerdir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

TBMM Arşivi ve Kütüphanesi

Türk Tarih Kurumu Arşivi

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi

Resmi Yayınlar

Ceride-i Resmîye

Resmî Gazete

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

TBMM Tutanak Dergisi

Meclis-i Meb'usan 1293-1877 Zabıt Ceridesi

Telif Eserler

Ağaoğlu, Samet. *Siyasi Günlük*. Yay. Haz. Cemil Koçak, İstanbul: İletişim Yay., 1992.

Ahmad, Feroz-Turgay, Bedia. *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976.

Akkerman, Cevat Naki. *Demokrasi ve Türkiye'de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*. Ankara: Ulus Basımevi, 1950.

Akşin, Sina. "Demokrat Parti'nin Kurulması" *Tarih ve Toplum*, 53 (1988): 13-15.

Akyıldız, Ali. "Demokrasinin Sayılarla Sınava: Seçim Sistemleri", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 7 (2016): 127-148.

Albayrak, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yay., 2004.

Alkan, Mehmet Ö, Bülent Tanör Armağanı. "Milli Şefli Tek Parti Dönemi'nde Seçimler", Oğlak Yay., İstanbul, (2006): 345-389.

Alkan, Mehmet Ö.. "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi", *Görüş Dergisi*, 39 (1999): 48-61.

Anadol, Cemal. *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*. İstanbul: Çetin Matb., 2003.

Armağan, Servet. "Türkiye'de Parlamento Seçimleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XXXIII /3-4 (1967): 45-100.

Barthes, Roland. *Göstergebilim İlkeleri*. Çev. Berke Vardar-Mehmet Rifat, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

Barutçu, F. Ahmet. *Siyasi Anılar*. İstanbul: Milliyet Yay., C: 1, 1977.

Bayar, Celal. *Başvekilim Adnan Menderes*. Derleyen: İsmet Bozdağ, İstanbul: Truva Yay., 2010.

Bilgiç, Sadettin. *Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları*. İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995.

Cerrahoğlu Bigat, Piraye. *Demokrat Parti Masalı*. İstanbul: AD Yay., 1996.

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940). C: 1, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2002.

Çadircı, Musa. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)*. Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağandan Ayır Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1985.

Çavdar, Tevfik. "Müntehib-i Sani'den Seçmene". Ankara: V Yay., 1987.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*. Ankara: İmge Yayınevi, 1995.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*. Ankara: İmge Yayınevi, 1995.

Çelik, Halil- Ekşi, Halil. "Söylem Analizi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27/27 (2013): 99-117.

Çeviker, Turgut. *Karikatür Türkiye Karikatürlerle Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1923-2008*. C: I, İstanbul: NTV Yay., 2010.

Demir, Bahar-Topbaşoğlu, Keziban. "Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/1 (2016): 1-18.

Demirel, Ahmet. *Tek Parti'nin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yay., 2014.

Demokrat Parti Programı. Ankara: TBMM Kütüphanesi,1946.

Efe, Ayla. *Muhassıllık Teşkilatı*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2002.

Ekmen, Selahaddin Eyyüp, Muhammed Sabır Fırat. "Seçim Sistemlerinin Hükümetlere Etkisi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7/2 (2017): 461-474.

Erim, Nihat. *Günlükler (1925-1979)*. C: 1, Haz. Ahmet Demirel, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004.

Erkman, Fatma. *Gösterge Bilimine Giriş*. İstanbul: Alan Yay., 1987.

Erkmen, Ayşe. "İki Dereceli Genel Seçimlerden Tek Dereceli Demokratik Seçimlere Yaşanan Süreç", *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, (2019): 608-622.

Eroğul, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yay., 2003.

Ersönmez, Mustafa-Küçük Ünal. "Ara Seçimin Yetersizliği ve Temsilde Süreklilik Sorunu: Yedek Milletvekilliği Tartışmaları", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/6(2016): 11-30.

Fersoy, Orhan Cemal. *Bir Devre Adını Veren Başbakan Adnan Menderes*. İstanbul: Hun Yay., 1978.

Fettahoğlu, Yeşim. "Rakib Kelimesinin Semantik Analizi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34 (2019): 212-221.

Genç, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.

Gençosman, Kemal Zeki. *Altın Yıllar*. İstanbul: Hür Yay., 1981.

Goloğlu, Mahmut. *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*. İstanbul: Kaynak Yay., 1986.

İnan, Süleyman. *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*. Ankara: Liberte Yay., 2006.

İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi. Cilt: I, İstanbul: Tercüman Yay., 1982.

Kaan, Oğuz. "Demokrat Partinin İkinci Kongresinde Kabul Edilen "Milli Teminat Andı'nın İktidar-Muhalefet İlişkilerine Etkisi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/ 37(2021): 507-539.

Kaya, Perihan Hazel. "Tanzimat Reformunun Osmanlı Devleti'nin İdari ve Mali Yapısına Etkisi: Muhassıllık Teşkilatı Örneği", *Sayıştay Dergisi*, 2001, 32 (120): 115-132.

Kılçık, Halûk. *Adnan Menderes'in Konuşmaları ve Demeçleri-Makaleleri*, Ankara: Demokratlar Kulübü Yay., C: 3, 1991.

Koçak, Cemil. "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye (1908-1980)*. C: 4, İstanbul: Cem Yayınevi, 1995.

Koraltan, Refik. *Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilaline Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor*. İstanbul: Yayına Haz., Kamil Maman, Timaş Yay., 2013.

Meclis-i Meb'usan 1293-1877 Zabıt Ceridesi. Toplayan: Hakkı Tarık Us, İstanbul: Vakit gazete Matbaası, 1939.

Olgun, Kenan. "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27/79(2011): 1-36.

Ortaylı, İlber. *Gelenekten Geleceğe*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007.

Ortaylı, İlber. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

Öner, Kenan. *Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi*. İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1948.

Öztürkci, Alpaslan. "Siyasal Katılım ve İfade Özgürlüğü Bağlımlarında Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi (20-25 Haziran 1949)", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, (2019): 287-299.

Pamuk, Şevket. *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Rifat, Mehmet. *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yay., 2009.

Soysal, Mümtaz. *100 Soruda Anayasanın Anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1979.

Şahingiray, Özel. *Celal Bayar'ın Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri 1946-1950-1954*. İstanbul: Doğu Matbaası, 1999.

Tanör, Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*. İstanbul: AFA Yayıncılık, 1996.

TBMM Albümü 1920-2010. Cilt I. 1920-1950. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.

TBMM, *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*. Ankara: TBMM Basımevi, 1982.

Tekeli, Şirin. "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C: 7, İstanbul: İletişim Yay., 1798-1824.

- Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yay., 2003.
- Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye (1944-1973)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Tuna, Taşkın. *Adnan Menderes'in Günlüğü*. İstanbul: Şûle Yay., 2010.
- Turan, Şerafettin. *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2000.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi IV*. Bilgi Yayınevi, 1999.
- Türkgeldi, Ali Fuad. *Görüp İşittiklerim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2010.
- Unat, Kadri. *Durmayalım Düşeriz! İktidardan Muhalefete CHP'nin Genel Seçim Propagandaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016
- Uran, Hilmi. *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2007.
- Uzun, Hakan. "İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 25 (2012): 101-139.
- Ünver, Merve. İstanbul'un *100 Mizah Dergisi*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Yüzleri Serisi, İstanbul: Dörtbudak Yay., 2016.
- Varlık, Ülkü- Ören, Banu. *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*. İstanbul: Diğer Yay., 2001.
- Yalman, Ahmet Emin. *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim-2*. Yayına Haz. Erol Şadi Erdinç, İstanbul: Pera Turizm, 1997.
- Zürcher, Eric. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay., 1998.

Sürelî Yayınlar

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyeti Milliye

Hürriyet

Kuvvet

Milliyet

Son Telgraf

Tanin

Ulus

Vakit

Yeni Asır

Yeni İstanbul

Yeni Sabah

Zafer

Zaman

Dergiler

Akbaba

Karagöz

Mizah

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/>Erişim 17.12.2022.

EKLER

Ek-1: Galata İntihabat Rey Sandıkları

Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940), C: 1. İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2002, 94.

Ek-2: Karagöz Dergi Kapağı

No. 891 - yıl 39 - 3 Ocak Perşembe 1946 (KURULUŞ TARİHİ : 10 AGUSTOS 1906)

KARAGÖZ
TÜRKİYEİN EN ÇOK BASAN GAZETESİ

5 KURUS

İDAREHANESİ
İSTANBUL, Ankara caddesi
Acemilik Sokakı No. 7
Telgraf İstanbul KARAGÖZ

Pazar ve Perşembe
Günleri Çıkar

ABONE SARTLARI:
Sene 500
Türkiye Esmeli 800
6 Ay 250
yoktur.

5 KURUS

İzmir Milli Kuruluşları
0 5 - 445 07 71 110

Üç'ler nasıl dağılmış?

Moskovada toplanan üç büyük devletin Dışişleri Bakanları dağıldı. Bir başlız gazetesi bu konferans için şunları yazıyor:

Iran devletini parçalamaya hareketini önlemek yolunda hiç bir ilerleme kaydedilmemiştir. Hiç bir İran murahhasının kendi davasını müdafaa etmek üzere Moskova'ya gitmesine müsaade edilmemiştir. Aynı yukarı bütün Amerikan kuvvetleri İran boşaltmış olduklarına göre, İranın bir kısmının tamamile ayrılması ihtimaline karşı koymak sadece İngiltereye düşmektedir.

Türkiye'ye gelince, bu meselelerin durumun bütününe bakarsak, Çünkü şair harik Ankara hükümetini asla zayıflatmamış ve Kars ile Ardahan'da multatariyetçi bir hareket doğmasına imkân vermemiştir. Bilakis Rus isteklerinin Rusya kasımında yer almış olması Türk milletini hükümet etrafında birleştirmeğe başlıca bir seye yarayanmıştır.

Londrada, istenilen toprakların cebren ele geçirilmesi için bir Rus hareketi ihtimaline asla temas edilmemekte beraber Türkler bir karış toprak bırakılmamak kararlarında muhalak görüldüğü gibi ısrar edecek olurlarsa, Rusya'nın bu gayelerine delambaçlı yollarla ulaşması için ne derece ileri gidecekleri meselesi Birleşmiş Milletler genel kurulunda İran ve Türkiye meselelerinin müzakere konusu teşkil edebilecekleri muhtemeldir.

Bir karış toprağımızı Bile kimseye vermeziz

Türk toprakları üzerinde ileri sürülen yersiz istekleri red ve istekler hakkında duyulan nefreti bütün dünyaya bir here daha bildirmek için Antakya'da Cumhuriyet alanında kadın, erkek, şehit ve köylü 30 bin Antakyalının katıldığı bir miting yapılmıştır.

Mitingde söz alan hatipler tarafından her karış Türk toprağının kanımızla sulanmadan düşmana bırakılmayacağını belirlen heyecanlı nutuklar söylenmiş, manzumeler okunmuş ve Milli Şef İsmail'in Hataylıların sarsılmaz bağlılığını bildiren bir telgraf çekilmesi coşkun alkışlar arasında kabul edilmiştir.

Mitinge iştirak eden otuz bin Antakyalı adına beş kişilik bir heyet Valiyi evinde ziyaret ederek Hataylıların bu asil duygularını kendisi vastasile Cumhuriyet hükümetine tebliğ etmiş en bilerece insan milli marşlar söyleyerek selam bütün caddelerini başta basmışlardır.

Sesimizi dünyaya işittirecek milletiz..

Karagöz - Ey Türk ülkesinin çelikten bekçisi. Borazanını öttür, öttür de kulaklarına lâf girmeyen gafiller Türkü dinlesinler ve İstiklâl havamızın keskin sesini ölüncüye kadar haykıracağımızı anlasınlar..

Karagöz, 3 Ocak 1946.

Ek-3: Mizah Dergi Kapağı

Mizah, 19 Temmuz 1946.

Ek- 4: Akbaba Dergi Kapağı

Akbaba, 19 Mart 1947.